

Система вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу

У статті представлено систему вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу, що складається із трьох підсистем: підготовчі вправи, вправи для формування навичок і вправи для формування умінь. Наведено приклади вправ.

Ключові слова: синхронний переклад, система вправ, підготовчі вправи, вправи для формування навичок, вправи для формування умінь.

Ольховская А. С. Система упражнений для обучения будущих филологов двустороннему синхронному переводу

В статье представлена система упражнений для обучения будущих филологов двустороннему синхронному переводу, которая состоит из трёх подсистем: подготовительные упражнения, упражнения для формирования навыков и упражнения для формирования умений. Приведены примеры упражнений.

Ключевые слова: синхронный перевод, система упражнений, подготовительные упражнения, упражнения для формирования навыков, упражнения для формирования умений.

Olkhovska A. S. The System of Exercises for Teaching Students Majoring in Philology to Interpret Simultaneously English and Ukrainian Texts

The article deals with the system of exercises for teaching students majoring in philology to interpret simultaneously English and Ukrainian texts. The system consists of three sub-systems: preparatory exercises, exercises for forming habits, exercises for forming skills. The article also provides the examples of the exercises.

Key words: simultaneous interpreting, system of exercises, preparatory exercises, exercises for forming habits, exercises for forming skills.

Останнє десятиліття ознаменувалося зростаючою інтеграцією України до європейських та світових структур. Саме тому на сучасному етапі особливого значення набула підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу, зокрема синхронного. Зважаючи на це, методиці навчання перекладу необхідно вирішити цілу низку завдань для забезпечення належної підготовки відповідних фахівців. Зокрема, одним з найважливіших питань є розробка систем вправ для навчання різних видів перекладу, вирішення якого, у свою чергу, потребує визначення переліку навичок та умінь, що мають бути сформовані у певному виді перекладу (у нашому випадку синхронному), оскільки саме вони складають підґрунтя для виділення відповідних типів та видів вправ системи.

Професійний синхронний переклад – це такий вид усного перекладу, який здійснюється одночасно з одно-разовим сприйняттям на слух (інколи сюди додається й зорове сприйняття «з аркуша») усного повідомлення на мові оригіналу у спеціальній кабінеті, що ізолює перекладача від аудиторії, та у процесі якого (в екстремальних умовах діяльності) у будь-який відрізок часу переробляється інформація чітко обмеженого обсягу [22]. Як відомо, цей вид перекладу є найважчим з усіх видів перекладу, оскільки він вимагає від перекладача одночасного виконання кількох видів діяльності, спричиняючи значне психологічне навантаження.

Проблему дослідження синхронного перекладу та методики його навчання не можна назвати достатньо розробленою. Вітчизняними вченими, які розробили основи теорії синхронного перекладу і методики його викладання, можна назвати Чернова Г. В. [22], Ширяєва А. Ф. [28], Максимова С. Є. [14], Швачко С. О. [27], дослідження яких і досі залишаються актуальними. Цікавим і корисним з методичної точки зору є дослідження, присвячене вивченню стратегій у синхронному перекладі [8]. Незважаючи на те, що воно проведене на матеріалі англо-російської та російсько-англійської комбінації перекладів, більшість стратегій характерні і для виконання синхронного перекладу з української мови на англійську. Існують і практичні посібники з формування навичок та умінь синхронного перекладу, що охоплюють різні комбінації мов: англо-російську та російсько-англійську [4; 16], англо-українську та українсько-англійську [14].

У нашій країні інтерес до синхронної перекладацької діяльності зростає, свідченням цього є поява праць, присвячених розв'язанню окремих питань з навчання синхронного перекладу, а саме: вивчаються головні особливості синхронного перекладу [11], методичні передумови формування компетентності у синхронному перекладі з використанням інформаційних технологій [9], а також лінгвістичні особливості відбору текстів для навчання синхронної перекладацької діяльності та критерії їх відбору [10]. Однак, попри названі дослідження, проблема розробки системи вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу залишається досі не вирішеною, що робить її **актуальною**.

Метою статті є розгляд системи вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу.

Виходячи із поставленої мети, у статті необхідно розв'язати такі завдання: 1) визначити термін «система вправ»; 2) розкрити структуру системи вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу; 3) навести приклади вправ.

Система вправ, призначена для формування відповідної компетентності, є одним з найголовніших компонентів будь-якої методики. Незаперечним видається той факт, що адекватна система вправ сприяла б підвищенню ефективності процесу формування фахової компетенції майбутніх філологів [24], саме тому ця проблема потребує детальнішого розгляду. Розпочнемо з визначення поняття «вправа».

Вміння і навички перекладу формуються на основі використання спеціально підібраних навчальних матеріалів. Окрім навчальних текстів до них належать перекладацькі вправи, тобто „такі структурні одиниці методичної організації матеріалу вторинного порядку, які забезпечують предметні дії з цим матеріалом та формування на їх основі розумових дій” [3]. У методиці вправу визначають як спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення [20]. Кожна вправа незалежно від її характеру має три- або чотирифазову структуру [20]: 1) завдання; 2) зразок виконання; 3) виконання завдання; 4) контроль виконаного завдання. Зразок виконання є факультативним компонентом, бо в деяких вправах він є необхідним, в інших у ньому немає потреби.

До вправ висуваються певні вимоги. Так, узагальнюючи наявні точки зору [25], можна сформулювати наступні вимоги до вправ для навчання перекладу. Згадані вправи повинні функціонувати як єдиний комплекс у межах структурної одиниці навчання (теми), тобто проміжні завдання, що вирішуються відповідними операціями (наприклад пошук лексичного відповідника) мають переважно входити до складу більш загальних завдань (перекладу на рівні мікротексту, тексту). Небажано зводити вправи до простого повторювання відповідних елементів, оскільки для формування навичок, що відповідають усім критеріям (автоматизм, усвідомленість, стійкість тощо) необхідні знаходження нового, зміна умов виконання, якісна перебудова наявних перекладацьких механізмів, удосконалення способів виконання відповідних дій, постійне включення операцій, які є об'єктом навчання, до виконання завдань, що моделюють конкретні умови їх вживання. Оскільки перекладацькі операції стають довершеними лише за умови виконання у складі усвідомленої дії, кожна вправа має містити чітку усвідомлену мету. Важливий вплив має співвідношення вправ на формування окремих операцій та на цілісне виконання відповідного виду перекладу,

яке, вірогідно, не є сталим чинником, а залежить від багатьох факторів і потребує спеціальних досліджень.

Під системою вправ розуміють організацію взаємопов'язаних дій, що йдуть у порядку наростання труднощів, з урахуванням послідовності становлення умінь і навичок [19]. Зрозуміло, що конкретний вигляд такої системи залежить від специфіки діяльності, що є об'єктом засвоєння, умов та етапу навчання, виду перекладу тощо. Різний зміст мають і основні параметри системи (послідовність, дозування і співвідношення, цілеспрямованість тощо) [19]. З точки зору організації процесу засвоєння, згадана система має забезпечити [15]: 1) підбір вправ, що відповідають характеру конкретних навичок або вміння; 2) визначення їх послідовності; 3) раціональний розподіл матеріалу в межах конкретного відрізка навчання та співвідношення його компонентів; 4) систематичність / регулярність виконання вправ.

Різні види вправ, зведені у єдину систему на основі певних типових ознак, утворюють типологію, яка є зручним інструментом визначення типів і видів вправ за певними критеріями, їх характеристик та виявлення їх відповідності з точки зору формування конкретних навичок або умінь перекладу. Така типологія є основою для підбору вправ у процесі створення відповідних їх систем [15].

Вправи є основним засобом формування необхідних умінь. Перекладацькі вміння можуть розвиватися і в процесі перекладу зв'язного тексту. Однак для цього необхідно підбирати тексти, в яких певна перекладацька проблема буде переважати або зустрічатися досить часто, а зробити це на практиці дуже складно. Спеціально підібрані вправи дають можливість сконцентрувати увагу тих, хто навчається, на способах вирішення окремих перекладацьких завдань [12]. Як зазначають дослідники [6], проблема вправ для формування перекладацьких навичок і розвитку перекладацьких умінь, так само як і методика навчання фахового перекладу загалом, є малодослідженою науковою ділянкою, а праці у цій галузі [1; 2; 5; 12; 13; 21; 23; 24; 26] почали з'являтися лише в останнє десятиріччя. Підґрунтям для розробки системи вправ для навчання синхронного перекладу виступає його структура, для визначення якої звернімося до психологолінгвістичних досліджень.

Як відомо, переклад є діяльністю [28], а отже навчання перекладу має відбуватися із урахуванням її складу. Структуру будь-якої діяльності утворюють дії (вміння), які, у свою чергу, складаються з операцій (навичок) [18]. Навички, по суті, є оптимальним якісним рівнем виконання дій, вони належать до автоматизованих компонентів діяльності [18] і визначаються як психічні новоутворення, завдяки яким індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з

належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії [17]. Умінням називають здатність ефективно використовувати навички для здійснення певної діяльності [18], в нашому випадку синхронного перекладу. Така структура перекладацької діяльності обумовлює дві підсистеми вправ, спрямованих на формування перекладацьких навичок та подальше їхнє включення до структури перекладацьких умінь. Для того щоб краще зрозуміти, як плине процес синхронної перекладацької діяльності, розгляньмо детальніше її механізми та основні навички і вміння (що саме має вміти перекладач).

До загальнопсихологічних механізмів перекладацької діяльності належать усім відомі сприйняття, осмислення, пам'ять [7; 28]. Слід лише підкреслити надзвичайну важливість для перекладача синхроніста механізмів довгострокової, короткострокової та оперативної пам'яті. Специфічними допоміжними механізмами є:

- 1) механізм рівневого управління діяльністю (дозволяє одночасно здійснювати декілька дій, причому частину з них на провідному рівні, а інші – на рівні автоматизмів);
- 2) механізм ймовірнісного прогнозування (функціонує на основі закону випереджувального відображення);
- 3) механізм випереджувального синтезу (передбачає встановлення внутрішнього взаємозв'язку між

- усіма відрізками висловлювання при використанні словесно-артикуляційної стереотипії);
- 4) механізм переключення з однієї мови на іншу (виявляється в автоматизації операцій з пошуку та реалізації рішення на перекодування позначення ситуації або її елемента);
 - 5) механізм компресії (здійснення синонімічних замінів зі скороченнями та пропусками відрізків мовлення, що повторюють смисл попередніх відрізків, для збереження темпу мовлення оратора та жорстких часових меж, які характерні для синхронного перекладу);
 - 6) механізм декомпресії (застосування багатослівної конструкції з використанням «пустих слів» замість короткого еквівалента) [7].

Зважаючи на те, що вищеперелічені механізми є надзвичайно важливими для здійснення синхронного перекладу, їх формування потребує розробки відповідних вправ, причому спочатку на матеріалі рідної мови, а отже доцільно виділити ще одну підсистему вправ – підготовчі вправи. Характерною ознакою цієї підсистеми буде відсутність перекладу як такого, однак значущість та необхідність її вправ є очевидними, бо вони застосовуються для формування якостей, що їх вимагає здійснення синхронного перекладу.

До того ж у процесі навчання синхронного перекладу слід враховувати специфічні умови його здійснення: одночасність виконання кількох дій; жорсткі часові обмеження при продукуванні тексту перекладу;

Таблиця 1. Система вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу

Підсистема вправ	Групи вправ	Типи вправ
Підсистема 1 Підготовчі вправи	1) для розвитку перцептивних, мнемічних та інших здібностей	<ul style="list-style-type: none"> ■ на розвиток пам'яті та уваги ■ на автоматизацію дій з лексичними одиницями ■ на запам'ятовування та утримання в пам'яті прецизійної інформації ■ на пошук інформації в Інтернеті
	2) для формування навичок синхронного перекладу	<ul style="list-style-type: none"> ■ на одночасне слухання одного тексту і промовляння іншого ■ на повторення вихідного тексту ■ на повторення тексту із заданим відставанням ■ на мовленнєву компресію ■ на розвиток навичок антиципації
Підсистема 2 Вправи для удосконалення вмінь перекладу з аркуша та усного послідовного перекладу	1) на усний переклад з аркуша з уведенням додаткових труднощів	<ul style="list-style-type: none"> ■ на усний переклад з аркуша без попередньої підготовки ■ на усний переклад з аркуша з обмеженням часу на виконання перекладу ■ на усний переклад з аркуша тексту збільшеного обсягу
	2) на усний послідовний переклад з уведенням додаткових труднощів	<ul style="list-style-type: none"> ■ на усний послідовний переклад з підвищеним темпом мовлення оратора ■ на усний послідовний переклад з обмеженням часу на переклад ■ на усний послідовний переклад з відхиленням від норми у мовленні оратора – специфічний акцент ■ на усний послідовний переклад тексту збільшеного обсягу
Підсистема 3 Вправи для розвитку вмінь синхронного перекладу	1) на синхронний переклад без додаткових труднощів	<ul style="list-style-type: none"> ■ на синхронний переклад
	2) на синхронний переклад з уведенням додаткових труднощів	<ul style="list-style-type: none"> ■ на синхронний переклад зі слуху з відхиленням від норми у мовленні оратора – специфічний акцент ■ на синхронний переклад зі слуху тексту збільшеного обсягу

заданий зовні темп мовлення оратора; одноразовість пред'явлення відрізка мовлення оратора [7; 22; 28]. З цих умов випливають додаткові специфічні навички та вміння, якими має володіти майбутній перекладач-синхроніст: вміння одночасно сприймати фрагмент тексту оригіналу і продукувати фрагмент тексту перекладу; навичка переключення зі сприйняття тексту оригіналу на репродукцію тексту перекладу; вміння «відставати» від оратора на певну кількість лексичних одиниць, вміння розподіляти увагу (приймати рішення і продукувати текст перекладу без активної участі свідомості, нейтралізувати звучання власного голосу при сприйнятті тексту оригіналу) [7].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що система вправ для навчання синхронного перекладу має включати три підсистеми вправ: підготовчі вправи, вправи для формування перекладацьких навичок, вправи для включення цих навичок до структури перекладацьких умінь. Кожна підсистема, у свою чергу, ділиться на групи вправ, кількість яких варіюється залежно від підсистеми. Узагальнено згадана система показана у табл. 1.

Як випливає з табл. 1, підсистема підготовчих вправ включає такі групи вправ: 1) вправи для розвитку перцептивних, мнемічних та інших здібностей; 2) вправи для формування навичок синхронного перекладу.

Отже, номенклатура підготовчих вправ для навчання синхронного перекладу може виглядати наступним чином.

Вправи для розвитку перцептивних, мнемічних та інших здібностей

1. Вправи на розвиток пам'яті та уваги. Вправа виконується на початку кожного заняття, додатково виконуючи функцію розминки. Викладач читає по одному пункту повідомлення кожному студенту окремо. Студент має якомога точніше відтворити прослухане повідомлення тією ж мовою, якою воно зачитувалося. Студент, який прослуховує останній найповніший варіант повідомлення, не повторює, а одразу перекладає його. Вихідне повідомлення може бути як українською, так і англійською мовою. Студенти не мають вихідних повідомлень перед очима. Вправа сприяє розвитку пам'яті та уваги (слід запам'ятати й відтворити усі компоненти почутого повідомлення). **Завдання до вправи:** повторіть за викладачем речення, останній студент перекладає.

1. Генеральний секретар НАТО обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу.
2. Генеральний секретар НАТО обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС.

3. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок.
4. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року).
5. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року). Засідання відбулося перед грудневим засіданням Європейської ради.
6. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року). Засідання відбулося перед грудневим засіданням Європейської ради, яке буде присвячене питанням оборони.
7. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року). Засідання відбулося перед грудневим засіданням Європейської ради, яке буде присвячене питанням оборони. Генеральний секретар назвав цей саміт унікальною можливістю.
8. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року). Засідання відбулося перед грудневим засіданням Європейської ради, яке буде присвячене питанням оборони. Генеральний секретар назвав цей саміт унікальною можливістю посилити обороноздатність.
9. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен обговорив зусилля зі зміцнення політики безпеки й оборони Європейського союзу на засіданні міністрів закордонних справ і оборони ЄС у вівторок (19 листопада 2013 року). Засідання відбулося перед грудневим засіданням Європейської ради, яке буде присвячене питанням оборони. Генеральний секретар назвав цей саміт унікальною можливістю посилити європейську обороноздатність.

2. Вправа на автоматизацію дій з лексичними одиницями. На початку кожного уроку студентам надається термінологічний словник. Для автоматизації дій з лексичними одиницями складається вправа, що містить 10 рядків по 3-4 лексичні одиниці в кожному, розташованих не по порядку. Викладач читає кожному студенту по одному рядку лексичних одиниць, а студент одразу ж перекладає весь рядок. Студенти не мають вихідних лексичних одиниць перед очима. Таким

чином перевіряється й закріплюється активна лексика, до того ж вправа сприяє розвитку мнемічних здібностей (студент має запам'ятати весь рядок, а потім його перекласти). Вихідні лексичні одиниці можуть бути як українською, так і англійською мовою. **Завдання до вправи:** перекладіть слова (словосполучення), які зачитує викладач іноземною/рідною мовою.

1. Порівняння – посилити – поступово просувати; 2. Забронювати – Глобальний етичний кодекс туризму – дозиметр; 3. Рейтинг туристичної привабливості – очолювати – рекламувати; 4. Згрібати, приваблювати – збільшувати – КПП; 5. Завоювати – радіаційне забруднення – значущість; 6. Впорскувати – рейтинг конкурентоспроможності сектора туризму і подорожей – стабільний; 7. Перекупник – спрямований – молот; 8. Понести (збитки) – злочинність – корупція; 9. Переважати – серп – Глобальний етичний кодекс туризму; 10. Рейтинг туристичної привабливості – понести (збитки) – поступово просувати.

3. Вправа на запам'ятовування та утримання в пам'яті прецизійної інформації. Вправа спрямована на розвиток мнемічних навичок з метою запам'ятовування прецизійної інформації (зокрема цифр). Викладач готує рядки цифр (3-4 цифри або дати). Спосіб виконання такий самий, як і попередньої вправи: викладач подає рядок цифр студентів, який має його запам'ятати і перекласти. Студенти не мають вихідних рядків цифр перед очима. Цифри можуть подаватися як українською, так і англійською мовою.

Завдання до вправи: прослухавши, перекладіть послідовність з п'яти цифр англійською мовою. Намагайтеся не змінювати послідовність.

1. 44 – 90 – 5; 2. 25 – 6 – 19; 3. 2 – 39 – 15; 4. 78 – 63 – 20; 5. 31 – 8 – 83; 6. 39 – 40 – 66; 7. 73 – 62 – 94; 8. 59 – 18 – 40; 9. 49 – 85 – 33; 10. 87 – 16 – 47.

4. Вправа на пошук інформації в Інтернеті. Пошук інформації в Інтернеті є одним із найважливіших умінь перекладача-синхроніста, оскільки допомагає йому належним чином підготуватися до виконання перекладу у відповідній галузі. Дуже часто перекладач отримує необхідний пакет матеріалів, аби мати можливість підготуватися, однак, якщо матеріалів не достатньо, слід уміти знаходити інформацію самостійно.

Завдання до вправи: наступне заняття буде присвячене перекладу текстів з організаційної структури ООН, а тому, виконуючи переклад, доведеться зіткнутися з назвами різноманітних органів ООН, дат їх заснування та основних функцій, що ними виконуються. Вдома самостійно попрацюйте з Інтернет-джерелами і знайдіть відповідну інформацію, аби забезпечити належну якість перекладу у класі.

Вправи для формування навичок синхронного перекладу

1. Вправа на одночасне слухання одного тексту і промовляння іншого (формування навички одночасного сприйняття ТО (тексту оригіналу) на слух і говоріння; розвиток механізму синхронізації; розвиток перцептивних, мнемічних та інших здібностей студентів). **Завдання до вправи:** прослухайте текст, який зачитує викладач, з одночасним рахуванням уголос, а потім перекажіть його.

Вправу може бути урізноманітнено шляхом зміни мов: студенти можуть рахувати й переказувати мовою оригіналу або мовою перекладу.

2. Вправа на повторення вихідного тексту (формування навичок та умінь паралельного здійснення слухання і говоріння). **Завдання до вправи:** слухайте текст, одночасно повторюючи його вголос.

При виконанні цієї вправи інтервал відставання від оратора не має значення. Складність вправи варіюється шляхом зміни мови (спочатку використовуються тексти рідною мовою, а потім іноземною) і тривалості звучання тексту, яка поступово зростає.

3. Вправа на повторення тексту із заданим відставанням (оволодіння навичкою сегментації ТО на одиниці орієнтування). **Завдання до вправи:** читайте текст уголос з відставанням від оратора, заданим викладачем.

Перед тим як виконувати вправу, викладачеві слід показати студентам дії перекладача з вибору одиниць орієнтування на прикладі конкретного звукозапису, а під час виконання вправи студентами він має стежити за тим, щоб студенти промовляли текст з необхідним відставанням, рівно й достатньо гучно.

Приклади текстів, що можуть бути використані для вправ 1-3.

Текст англійською мовою. The World Tourism Organization (UNWTO), based in Madrid, Spain, is a United Nations agency dealing with questions relating to tourism. The World Tourism Organization is a significant global body, concerned with the collection and collation of statistical information on international tourism. This organization represents public sector tourism bodies from most countries in the world and the publication of its data makes possible comparisons of the flow and growth of tourism on a global scale. It is a member of the United Nations Development Group. The official languages of UNWTO are Arabic, English, French, Russian, and Spanish.

The World Tourism Organization plays a role in promoting the development of responsible, sustainable and universally accessible tourism, paying particular attention to the interests of developing countries. The Organization encourages the implementation of the Global Code of Ethics

for Tourism, with a view to ensuring that member countries, tourist destinations and businesses maximize the positive economic, social and cultural effects of tourism and fully reap its benefits, while minimizing its negative social and environmental impacts.

Текст українською мовою. Дайвінг – надзвичайно популярний вид відпочинку. Сотні тисяч його поціновувачів вважають, що дайвінг – найкраще, що може бути у цьому світі, адже він дозволяє помилуватися красою підводних краєвидів та морського життя. Однак існує ще один різновид дайвінгу, що стає дедалі популярнішим серед досвідчених любителів моря. Це – вид дайвінгу, що змушує ризикувати, сміливо дивитися в очі небезпеці і мати неабиякі навички! Рек-дайвінг (тип занурювання, при якому відбувається спуск на уламки затонулих суден або інших об'єктів) стає справжнім хітом.

Уламки завжди приваблювали дайверів, оскільки вони є об'єктами значної історичної цінності. Дуже часто історії, якими вони овіяні, найбільше приголомшують і заманюють відвідувачів. Декотрі судна затонули під час визначних морських битв, інші стали жертвами сильних штормів. Незважаючи на те, що відкриття і дослідження таких об'єктів – надзвичайно цікаве заняття, особливу увагу слід приділити підготовці та плануванню такого занурення. Перед тим як здійснити цю захоплюючу подорож, слід мати на увазі, що уламки – це дуже часто єдине, що розташовується на морському дні, а тому вони стають притулком для різних видів морських мешканців, таких як вугрі, омари, краби, тощо.

4. Вправа на мовленнєву компресію. **Завдання до вправи:** прочитайте текст, максимально скоротіть його, замінивши усі словосполучення на аналогічні за значенням, але коротші за формою, видаліть зайву інформацію (повтори, другорядну інформацію).

Через 10 років в Україні може бути зимова Олімпіада. Поки, правда, центральна влада готується до цього теоретично. Полонина Драгобрат – найбільш високогірний гірськолижний центр українських Карпат. За своїми природними можливостями він сміливо затикає за пояс Буковель, Славськ, Ворохту. Серйозні вітчизняні та зарубіжні інвестори тривалий час намагаються зробити тут спортивно-туристичний центр європейського значення. Але поки відклали проект у довгу шухляду. Кажуть, Драгобрат став місцем хаотичної забудови готелями і кемпінгами – без інфраструктури, комунікацій і генерального плану. Районна та обласна влади на це закрили очі.

У розташованій у високогірній Ясіні школі олімпійського резерву займаються 400 юних гірськолижників. Їх тренувальна база – на горі Драгобрат. 1700 метрів над рівнем моря, широкі схили, кругі віражі. Хто був – той знає, що таке Драгобрат для гірськолижників. Це єдине місце в українських Карпатах, де природний сніг лежить з листопада до травня.

Тут справжній рай для любителів швидкісного спуску і слалому – довгі траси, карколомні перепади висот,

численні трампліни. Але до усього цього дива, створеного природою, тутешні газди ставляться за принципом: після нас хоч потоп. Із села до підйомників досі немає нормальної дороги. Місцеві не ризикують гнати власне авто семикілометровим екстремальним шляхом.

Каналізація – це взагалі окрема тема. За останні роки на верхівці Драгобрата набували силу-силенну готелів, кемпінгів і приватних будиночків. У сезон тут щодня одночасно перебуває до трьох тисяч гірськолижників. Але вся ця новозбудована краса – без будь-якого натяку на систему водопостачання та каналізації.

Урізноманітнити вправу можна шляхом зміни мови вправи (англійська/українська мова). Вправа на мовленнєву компресію є надзвичайно важливою у процесі підготовки синхронного перекладача, оскільки навіть за умови усного послідовного перекладу гарний перекладач може передати лише до 80% тексту оригіналу [1]. Беручи до уваги усі обмеження, що мають місце у синхронному перекладі, можна припустити, що тут відсоток передачі вихідного тексту буде ще меншим. Саме тому доцільно заздалегідь сформулювати у майбутніх перекладачів здатність аналізувати текст, викидаючи зайву інформацію та залишаючи важливу.

5. Вправа на розвиток навичок антиципації. **Завдання до вправи:** продивіться текст, в якому пропущені слова/словосполучення; на основі смислового аналізу тексту відновіть пропущені слова/словосполучення.

Ukrainian tourism is one of the fastest growing _____ (1) of the state economy. In Soviet _____ (2) times tourism was not even a branch of the State _____ (3). It was just a neglected part of “the sphere of services”.

For a considerable length of _____ (4), foreign tourists were allowed to _____ (5) to officially designated “open” cities only. Practically no Soviet _____ (6) were allowed to travel _____ (7).

Today Ukrainian _____ (8) industry confidently has entered the world _____ (9) market. Tourism in Ukraine has been recognized as an _____ (10) economic factor. There is a good _____ (11) for this change.

Daily profit from one foreign _____ (12) in Ukraine equals income from exporting nine tons of _____ (13) coal. A tourist _____ (14) of economics serves as a major _____ (15) of currency for 38% of countries in the _____ (16). It's all a matter of priorities.

In the present _____ (17) we can see that things are beginning to change in the Ukraine's tourist _____ (18). The Cabinet of _____ (19) and the President adopted several important decrees on _____ (20). “The Program of Development of _____ (21) up to the year 2020” has already been _____ (22). On October, 1997 Ukraine became a Full _____ (23) of the World Tourism _____ (24) (WTO).

Навичка прогнозування – невід’ємна складова будь-якого перекладача, однак у синхронному перекладі вона має особливе значення, зважаючи на жорсткі часові обмеження та складні умови виконання цього виду перекладацької діяльності. Вправа може виконуватися на основі текстів як українською, так і англійською мовою.

Підсистема вправ для удосконалення вмінь перекладу з аркуша та усного послідовного перекладу складається із двох груп: 1) вправи на усний переклад з аркуша з уведенням додаткових труднощів; 2) вправи на усний послідовний переклад з уведенням додаткових труднощів. Виділення таких груп вправ не випадкове. Студенти IV і V курсів до початку курсу синхронного перекладу вивчали усний переклад з аркуша та послідовний і вміють виконувати його на належному рівні. Саме тому доцільно ввести вправи, що містять додаткові труднощі, з якими студенти не стикалися раніше і які сприятимуть подальшому розвитку вмінь відповідного виду перекладу, а також підготовці студентів до виконання такого складного виду перекладу як синхронний. Усі вправи цих груп можуть виконуватися як з української мови англійською, так і навпаки (окрім вправи на усний послідовний переклад з відхилення від норми у мовленні оратора, тут надавалися лише тексти англійською мовою, а оратором був іноземець, який добре знає англійську мову, однак має специфічний акцент, що цілком посилює для сприйняття, однак який, зважаючи на складні умови виконання усної перекладацької діяльності у цілому, являє собою доволі значні додаткові труднощі). Студенти отримують (прослуховують) тексти до вправ безпосередньо перед їх виконанням, саме тому у завданні до вправи їх варто попередити про те, з якими додатковими труднощами вони зіткнуться, для того щоб вони мали змогу краще зосередити свою увагу.

Розгляньмо завдання до вправ першої групи.

1. Вправа на усний переклад з аркуша без попередньої підготовки. **Завдання до вправи:** перекладіть текст українською (англійською) мовою (переклад з аркуша). Зверніть увагу на те, що час на попередню підготовку не надається.

2. Вправа на усний переклад з аркуша з обмеженням часу на виконання перекладу. **Завдання до вправи:** перекладіть текст українською (англійською) мовою (переклад з аркуша). Ви маєте 1 хвилину на підготовку. Зверніть увагу на те, що час на виконання перекладу обмежений, а тому перекладайте у належному темпі без пауз.

3. Вправа на усний переклад з аркуша тексту збільшеного обсягу. **Завдання до вправи:** перекладіть текст українською (англійською) мовою (переклад з

аркуша). Ви маєте 1 хвилину на підготовку. Зверніть увагу на те, що текст більшого обсягу, аніж звичайно.

Завдання до вправ другої групи формулюються наступним чином.

1. Вправа на усний послідовний переклад з підвищеним темпом мовлення оратора. **Завдання до вправи:** прослухайте і перекладіть текст українською (англійською) мовою (послідовний переклад). Зверніть увагу на те, що темп мовлення оратора буде підвищеним.

2. Вправа на усний послідовний переклад з обмеженням часу на переклад. **Завдання до вправи:** прослухайте і перекладіть текст українською (англійською) мовою (послідовний переклад). Зверніть увагу на те, що час на виконання перекладу обмежений, а тому перекладайте у належному темпі без пауз.

3. Вправа на усний послідовний переклад з відхиленням від норми у мовленні оратора – специфічний акцент. **Завдання до вправи:** прослухайте і перекладіть текст українською (англійською) мовою (послідовний переклад). Зверніть увагу на те, що мовлення оратора дещо відхиляється від норми, присутній специфічний акцент.

4. Вправа на усний послідовний переклад тексту збільшеного обсягу. **Завдання до вправи:** прослухайте і перекладіть текст українською (англійською) мовою (послідовний переклад). Зверніть увагу на те, що текст більшого обсягу, аніж звичайно.

Відповідно до норм, прийнятих кафедрою теорії і практики перекладу англійської мови ХНУ імені В. Н. Каразіна, студенти IV і V курсів мають перекладати усно (з аркуша і послідовно) тексти обсягом 800 і 1000 друкованих знаків відповідно. Збільшення обсягу тексту до 1300-1500 знаків становитиме значні додаткові труднощі, подолання яких сприятиме закріпленню навичок та вмінь усного перекладу.

До останньої підсистеми вправ для розвитку вмінь синхронного перекладу входять також дві групи вправ: 1) на синхронний переклад без додаткових труднощів; 2) на синхронний переклад з уведенням додаткових труднощів. Вправи як першої, так і другої групи можуть виконуватися як з української мови англійською, так і навпаки.

До складу першої групи входить вправа на синхронний переклад тексту, що читається у звичайному темпі, при цьому мовлення оратора не відхиляється від норми, а обсяг тексту відповідає загальному стандарту – 800-1000 друкованих знаків.

Вправа на синхронний переклад. **Завдання до вправи:** перекладіть текст українською (англійською) мовою (синхронний переклад).

До другої групи увійшли вправи на синхронний переклад на слух з відхиленням від норми у мовленні оратора (специфічний акцент) та на синхронний переклад на слух тексту збільшеного обсягу. У першому випадку оратором виступав іноземець, який добре володіє англійською мовою, однак (так само як і у випадку з подібною вправою на послідовний переклад) має специфічний акцент. Текст для вправи на синхронний переклад на слух тексту збільшеного обсягу має обсяг у межах 1300-1500 друкованих знаків.

1. Вправа на синхронний переклад зі слуху з відхиленням від норми у мовленні оратора – специфічний акцент. **Завдання до вправи:** прослухайте та перекладіть текст українською (англійською) мовою (синхронний переклад). Зверніть увагу на те, що мовлення оратора дещо відхиляється від норми, присутній специфічний акцент.

2. Вправа на синхронний переклад зі слуху тексту збільшеного обсягу. **Завдання до вправи:** прослухайте і перекладіть текст українською (англійською) мовою (синхронний переклад). Зверніть увагу на те, що текст більшого обсягу аніж звичайно.

Нижче наведено приклади текстів англійською та українською мовами, що можуть застосовуватися для вправ другої і третьої підсистем.

Текст англійською мовою. We are living in revolutionary times creating much uncertainty for the travel industry. Uprisings and unrest in the middle east and north Africa are top topics this week as ITB Berlin opens – one of the tourism world's biggest events.

The travel trade is just recovering from the economic downturn and now some countries will have to scramble to tempt back tourists.

Generally, travel firms said that right from the start of the year there have been strong bookings for the main summer months while the UN's World Tourism Organisation reports international arrivals rose by seven per cent last year.

In Europe, it seems Spain is benefiting most from the situation in North Africa.

There has been a set-back for Greece as the credit ratings agency Standard & Poor's warned Athens would be considered to be in default under a plan being pushed by French banks for a rollover of the country privately-held debt.

S&P's comment caused the euro to slip in value and brought no immediate response from the Greek finance ministry which says its next job is to halt the recession there and return the economy to growth while also paying back the money it owes.

A big part of the Greek economy is based on tourism and the recent violent anti-austerity protests may have dealt a blow to that industry.

For one Spanish tourist in Athens, it was a familiar scene. She said: "It is like in Spain. We have the same situation. The

people in Spain demonstrated because the situation there is very bad."

Tourism officials say the protests may have hurt Greece's image abroad but they believe the sector will rebound this year. They had better be right as tourism accounts for one in five jobs in the country and 16 percent of Greece's GDP.

Текст українською мовою. Двадцять років тому думка про те, що середньостатистична людина вийде на орбіту Землі, здавалася цілковито абсурдною. Потім, у 2001 році відбулася перша космічна екскурсія. Денніс Тіто став першим, хто відправився у космос за гроші. Його прикладові наслідували Марк Шаттлворс, Грегорі Олсен, Ануше Ансарі.

На даний момент до польоту на Міжнародну космічну станцію у березні цього року готується Чарльз Сімоні – інженер-розробник програмного забезпечення, що став мільярдером. Сімоні належить до тих осіб, що не лише прагнуть злітати в космос за свої гроші, але й бажають надати кошти на те, щоб якомога більше людей насолодилися таким польотом.

Багато хто із підприємців розглядають космічний туризм як перспективну галузь для інвестицій. У жовтні у Лас Крусес, Нью Мексико, відбувся Міжнародний симпозиум з індивідуальних польотів у космос. Усі учасники бажали почути відповідь на ключове запитання: Коли ринок космічних польотів буде настільки ефективним, щоб дозволити інвесторам заробляти на ньому гроші? Пітер Діамандіс (засновник компанії з польотів на літаку, під час яких імітується невагомість) вважає, що космічний туризм почне приносити прибутки через 3-5 років.

Однак існує ще низка проблем, які слід подолати. Так, метою приватного канадського проекту *Da Vinci* і приватної компанії *British Starchaser Industries* було створення вдосконаленої космічної ракети. На даний момент вартість однієї подорожі в космос складає від 20 до 25 мільйонів доларів. Алекс Тай, представник Британської компанії *Virgin Galactic*, повідомив, що у компанії вже сформовано список вз 65 майбутніх космічних туристів, які вже сплатили гроші, аби забронювати собі місця. Компанія планує організувати пасажирські польоти в космос уже з 2015 року.

Слід зазначити, що питома вага вправ припадає на другу і третю підсистеми. Підготовчі вправи рівномірно розподілені і застосовуються під час усього курсу. У цілому на підготовчий етап припадає приблизно 20% усього часу навчання, як і рекомендується провідними дослідниками в галузі синхронного перекладу [28].

Проблема розробки вправ для навчання синхронного перекладу є надзвичайно складною, а тому викладена вище система не претендує на остаточність, а містить лише приклади можливих вправ. **Перспективи** подальшого дослідження вбачаємо в експериментальній перевірці запропонованої системи вправ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : [учеб. пособие для студ. филол. и лингв. факультетов высш. учеб. заведений] / Алексеева И. С. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Академия, 2006. – 352 с.
2. Алексеева С. И. Устный перевод. Немецкий язык. Курс для начинающих / Алексеева С. И. – СПб. : Союз, 2002. – 320 с.
3. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / Бим И. Л. – М. : Русский Язык, 1977. – 288 с.
4. Виссон Л. Практикум по синхронному переводу с русского языка на английский (с аудиоприложением) / Виссон Л. – М. : Р. Валент, 2002. – 200 с.
5. Ганічева Т. В. Методика навчання майбутніх філологів усного англомовного двостороннього перекладу у галузі прав людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика навчання: германські мови” / Т. В. Ганічева. – К., 2008. – 24 с.
6. Ганічева Т. В. Обґрунтування системи вправ для формування у майбутніх філологів компетенції в усному двосторонньому перекладі / Т. В. Ганічева // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2007. – Вип. 13. – С. 90–96.
7. Гоман Ю. В. Методика обучения синхронной переводческой деятельности студентов старших курсов языковых вузов : На материале английского языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гоман Юлия Валентиновна. – Санкт-Петербург, 2002. – 278 с.
8. Илюхин В. М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русской и русско-английской комбинации перевода) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Илюхин Владимир Михайлович. – Москва, 2001. – 206 с.
9. Кириченко Т. Г. Методичні передумови формування усної перекладацької компетенції з використанням інформаційних технологій / Т. Г. Кириченко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2010. – Вип. 17. – С. 12–19.
10. Кириченко Т. Г. Тексти для навчання синхронної перекладацької діяльності: лінгвістичні особливості та критерії відбору / Т. Г. Кириченко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2010. – Вип. 18. – С. 24–31.
11. Кіщенко Ю. Головні особливості синхронного перекладу / Ю. Кіщенко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки. – 2010. – Вип. 89 (1). – С. 70–73.
12. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : [учеб. пособие] / Комиссаров В. Н. – М. : ЭТС, 2004. – 424 с.
13. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания : [учебное пособие для студ. перевод. факультетов высш. учеб. заведений] / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М. : Академия, 2003. – 192 с.
14. Максимов С. Є. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови). Теорія та практика усного двостороннього перекладу для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання (+2 компакт-диска) : [навч. посібник] / Максимов С. Є. – К. : Ленвіт, 2007. – 416 с.
15. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник для студентів вузів] / [Николаева С. Ю., Бигич О. Б., Бражник Н. О. та ін.] ; під ред. С. Ю. Николаевой. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
16. Мирам Г. Э. Курс синхронного перевода (англо-русская языковая пара) / Мирам Г. Э., Иванова С. В., Амплеев П. В. – Киев : Ника-Центр, 2007. – 341 с.
17. Психологічний словник / [за ред. В. І. Войтка]. – К. : Вища школа, 1982. – С. 98.
18. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : [в 2 т.] / Рубинштейн С. Л. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 1. – 485 с.; Т. 2. – 322 с.
19. Скалкін В. Л. Вправи з розвитку усного комунікативного мовлення / Скалкін В. Л. – К. : Радянська школа, 1978. – 128 с.
20. Складенко Н. К. Навчання граматичного матеріалу / Н. К. Складенко // Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К. : Ленвіт, 1999. – С. 72–92.
21. Соколова В. В. Система вправ для формування усної англомовної перекладацької компетенції майбутніх філологів / В. В. Соколова // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : IV Всеукр. наук. конф. 19–20 квіт. 2007 р. : тези доповідей. – Харків, 2007. – С. 125–126.
22. Чернов Г. В. Основы синхронного перевода : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Чернов Г. В. – М. : Высшая школа, 1987. – 256 с.
23. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу : [підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад»] / Черноватий Л. М. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.
24. Черноватий Л. М. Проблема типології вправ для навчання фахового перекладу / Л. М. Черноватий // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : IV Всеукр. наук. конф. 19–20 квіт. 2007 р. : тези доповідей. – Харків, 2007. – С. 147–149.
25. Черноватий Л. М. Проблематика досліджень у галузі методики навчання перекладу як спеціальності / Л. М. Черноватий // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2004. – № 635. – С. 192–197.
26. Черноватий Л. М. Типологія вправ для формування навичок усного перекладу / Л. М. Черноватий, Т. В. Ганічева // Актуальні проблеми художнього і галузевого перекладу : Міжнар. науково-методичний семінар, 16–17 лютого 2007 р. : тези доп. – Горлівка, 2007. – Вип. 6. – С. 150–158.
27. Швачко С. О. Проблеми синхронного перекладу : [навч. посібник для студ. вищих навч. закладів] / Швачко С. О. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 112 с.
28. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода / Ширяев А. Ф. – М. : Воениздат, 1979. – 183 с.

Отримано 18.02.2014